

Naar een actief restauratiebeleid

EXTRA AANDACHT VOOR VERWAARLOOSDE MONUMENTEN!

DOOR JAN DEKKERS*)

In het december nummer, jaargang 1982 van Heemschut werd ruime aandacht besteed aan de sloop van het verwaarloosde monument Raamdwardsstraat 2 in Amsterdam.

Op last van de Gemeentelijke Dienst Bouw- en Woningtoezicht moest een gedeelte van dit bouwvallige pandje worden gedemonteerd, omdat het gevaar voor de omgeving opleverde. Bij de demontagewerkzaamheden stortte de kapbalklaag in. Eindresultaat: er stonden nog maar 60 cm. hoge muurrestanten. Te weinig om nog verder bescherming uit oogpunt van monumentenzorg te rechtvaardigen. Een definitieve sloopvergunning werd, nadien, door de Minister van Welzijn, Volksgezondheid en Cultuur, verleend. Al met al een onaangenaam incident, waaraan terecht door de Bond Heemschut de nodige aandacht werd besteed. De betekenis van dit 'sloopproces' strekt echter verder dan het incident alleen. Er zijn de afgelopen decennia tientallen monumenten op een vergelijkbare wijze uit het stadsbeeld verdwenen. De

gebeurtenissen rondom Raamsdwardsstraat 2 en de publicaties van Bond Heemschut hebben de hoofdstedelijke monumentenzorgers aan het denken gezet...

HOE GROOT IS HET AANTAL VERWAARLOOSDE MONUMENTEN?

Een globale inventarisatie in 1983 uitgevoerd door het Gemeentelijk Bureau Monumentenzorg heeft uitgewezen, dat circa 200 monumenten dringend aan restauratie toe zijn. Het aantal monumenten dat voorzieningen behoeft is weliswaar groter, maar deze 200 panden moeten ingrijpend worden hersteld om te voorkomen dat ze definitief uit het stadsbeeld verdwijnen. Een belangrijk gegeven is voorts, dat deze verwaarloosde

Herengracht 300, bestaande uit 17de, 18de en 19de eeuwse elementen. Niet alleen vanuit historische oogpunt van belang, maar ook uit oogpunt van de situering.

monumenten verspreid zijn gelegen in de gehele binnenstad en niet uitsluitend geconcentreerd in aangewezen stadsvernieuwingsgebieden.

In overleg met de Gemeentelijke Dienst Bouw- en Woningtoezicht, die beschikt over een lijst van 'probleemgevallen' van nagenoeg dezelfde omvang, is besloten tot het uitvoeren van een uitgebreide inventarisatie van de bedreigde monumenten in Amsterdam. Deze inventarisatie wordt thans met grote inzet door het Bureau Monumentenzorg onder leiding van de heer H. Kwartan, uitgevoerd, met medewerking van de Dienst Bouw- en Woningtoezicht en Architectenbureau J. van Stigt. Doel van deze inventarisatie is het definitief vaststellen van een lijst van bedreigde percelen, en het ontwikkelen van een subsidiebeleid en een actief restauratieprogramma. Er wordt naar gestreefd om nog vóór het zomerreces van de Gemeenteraad een 'actielijst' te publiceren en daarvoor besluitvorming te laten plaatshebben. Vooruitlopend op dit restauratieprogramma is inmiddels aan het College van Burgemeester en Wethouders voorgesteld aan de meest bedreigde monumenten (een 17-tal, die niet zijn bewoond en waar weer en wind toegang hebben) een aantal tijdelijke voorzieningen te treffen om calamiteiten - à la Raamdwardsstraat 2 - te voorkomen.

OORZAKEN; TERUGLOOP VAN RESTAURATIEACTIVITEITEN

Het is ten eerste de altijd nog voortdurende economische malaise die eigenaren van monumenten ertoe heeft gebracht grotere terughoudendheid bij het doen van investeringen. Ten tweede moet worden genoemd de geweldige prijsstijgingen van het onroerend goed in de periode 1975-1978 en de daarop volgende ineenstorting van de huizenmarkt. Deze snelle stijging van prijzen, gevolgd door een iets minder snelle daling van prijzen, weerhouden eigenaren van het financieel zwaarder belasten van het pand, omdat zij het daarmee niet uit de markt willen prijzen.

Ten derde moet worden genoemd de overbekende subsidiestops bij het Ministerie van W.V.C. voor restauraties van monumenten.

Deze subsidiestops hebben een flinke duit in het zakje gedaan van het teruglopende aantal restauratiewerkzaamheden in ons land. Door deze oorzaken, doet zich de laatste jaren de situatie voor, dat door particulieren nog slechts voornamelijk wordt geïnvesteerd in historische panden voor zover deze in een relatief goede bouwkundige staat verkeren en zijn gelegen in stadsdelen die kunnen worden aangeduid als 'zelf regenererend'. Als een pand zich in een structureel goede staat bevindt, maar partieel moet worden opgeknapt, er moet bijvoorbeeld een nieuw dak op, of een topgevel moet opnieuw worden opgemetseld, dan worden de noodzakelijke investeringen nog wel gedaan. Ook blijkt,

*) Drs. J.G.M. Dekkers is Hoofd van het Gemeentelijk Bureau voor de Monumentenzorg.

dat er nog wel eens in het pand wordt geïnvesteerd indien er een bestemmingswijziging optreedt. Bijvoorbeeld de ene winkel maakt plaats voor de andere. Met de wijziging van het interieur wordt dan ook nog wel eens wat aan de restauratie gedaan, zij het dat het hier veelal om partiële restauraties gaat. Het blijkt dat algehele restauraties in veel mindere mate voorkomen dan enige jaren geleden.

WEDLOOP TEGEN BOUWKUNDIG VERVAL

Men moet zich ook de vraag stellen wat nu precies de gevolgen zijn van deze terugloop in restauratie-activiteiten. Gaat er een bedreiging van uit voor de stad als geheel? Gaan we de wedloop tegen het bouwkundig verval verliezen? Of was de grote restauratie-activiteit van de zeventiger jaren een verschijnsel van hoogconjunctuur, een vorm van luxe, niet essentieel voor de instandhouding van ons bouwkundig erfgoed? Uit objectieve gegevens blijkt, dat er wel degelijk te weinig gebeurt om het verval bij te benen. Men kan namelijk als stelregel aannemen, dat elk huis éénmaal in de honderd jaar ingrijpend moet worden hersteld, tenminste het gemiddelde Amsterdamse woonhuismonument. We kunnen dit gegeven eenvoudig aan de meeste huizen aflezen. Een goed voorbeeld is het pand Vinkenstraat 119. De omschrijving op de monumentenlijst van dit pand luidt als volgt: in de kern 17 de-eeuws, later herhaalde malen verbouwd huis met voorgevel daterend uit de eerste helft van de 19e eeuw, onder rechte lijst waarop een rondbogige dakkapel. Gevelsteen daterend uit 1768. In de vensters een goede roedeverdeling.

In dat jaar, 1768, heeft het pand waarschijnlijk een topgevel gehad, dus een halsgevel of een klokgevel, met daarachter een leugenaartje, of schijnkamertje. Hiervan zijn in het metselwerk van de zijgevel nog sporen terug te vinden. Dit pand heeft nimmer aan de voorzijde een houten onderpui gehad, althans niet in de 18de eeuw. Het rechter zijraam in de voorgevel is namelijk nog origineel. Dit is ook te zien aan de hanekam die zich in het metselwerk boven dat raam bevindt.

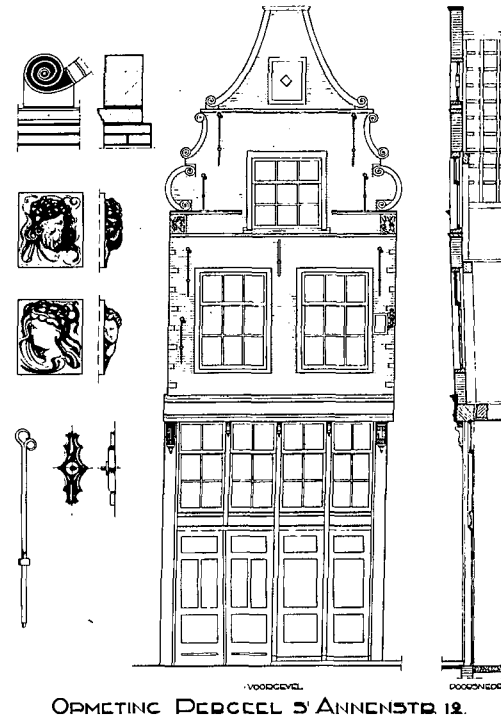
In 1840 is het huis opnieuw ingrijpend gewijzigd. Uit die tijd dateren de kroonlijst en de ramen, een driedeling. In die tijd is ook wellicht de trap in het huis verplaatst. Je kunt namelijk aan het metselwerk in de zijgevel bij het kleine raampje zien, dat daar een deur heeft gezeten.

In 1937 vond opnieuw een ingrijpende wijziging plaats. In dat jaar werd de borstwering van de zijgevel verhoogd, te zien aan het nieuwe metselwerk, en bovendien werd opnieuw de trap verplaatst. Uit die tijd dateert ook de huidige deur helemaal achteraan de zijgevel. Waarschijnlijk heeft het huis in 1937 de bestemming van café gekregen.

Uit deze zorgvuldige waarneming van het huis blijkt dus dat elke 100 jaar een ingrijpende wijziging, gepaard gaand met ingrijpend herstel, heeft plaats gevonden. In dit concrete geval dus 1768, 1840 en 1937.

Opmetingstekening en foto van St. Annenstraat 12. Het enig overgebleven vroeg-Renaissance stenen woonhuis te Amsterdam, met een z.g. rolwerkgevel in de stijl van Vredeman de Vries. Sinds 1983 in bezit van de Gemeente, die voor het verkommerde stadsdeel waarin de St. Annenstraat ligt, samen met het Bouwfonds Nederlandse Gemeenten plannen voor herstel ontwikkelt.

Het blijkt, dat dit niet alleen met dit huis het geval is, maar dat bij vele historische huizen zich dit beeld aftekent.

Als we op grond van dergelijke waarnemingen uit gaan van de stelling, dat elk huis eens in de honderd jaar flink moet worden hersteld, dan leidt dat tot de conclusie, dat van de ± 7000 beschermde monumenten in Amsterdam er gemiddeld 70 per jaar fundamenteel moeten worden aangepakt om het monumentenbestand als geheel in een goede bouwkundige staat te houden.

Voegen we aan dit gegeven dan nog toe, dat voor elk huis eens in de 40 jaar het zogenaamde groot onderhoud moet worden gedaan, dan betekent dat, dat er per jaar circa 250 restauraties groot of klein moeten worden uitgevoerd.

Onder groot onderhoud moeten ook de partiële restauraties worden gerekend. Klein onderhoud moet minstens elke 15 jaar gebeuren. De conclusie is duidelijk; het aantal van 250 halen we thans bij lange na niet. Er is dus zonder meer sprake van dat we het bouwkundig verval van het historische erfgoed in Amsterdam niet met de benodigde restauraties kunnen bijbenen.

De grote aantallen restauraties uit de zeventiger jaren waren dus geen luxe, maar een noodzaak, indien we ons althans het behoud van monumenten als doel blijven stellen.

VOORBEELDEN VAN BEDREIGDE HUIZEN

Prins Hendrikkade 59-60, 64 en 65.

Het pand nr. 59-60 is een belangrijk 17 de-eeuws pand. Het is nu dichtgemetseld en staat in de stutten. Het is eigenlijk al een ruïne. Ruïnes zijn ook de twee andere pan-

den, de nrs. 64 en 65.

Toch zijn deze drie objecten nog krachtens de monumentenwet beschermd. Beschermd of niet beschermd, de Gemeentelijke Dienst Bouw- en Woningtoezicht heeft hier voor deze panden reeds de noodklok geluid. De panden staan op instorten en er dienen opnieuw maatregelen te worden genomen om calamiteiten te voorkomen.

De panden waren tot 1979 eigendom van een B.V., die hier blijkens het reclamebord van plan was om appartementen te bouwen. Deze plannen hebben geen doorgang gevonden. Ze werden doorverkocht aan een onroerend goed handelaar, die optrad namens een aantal investeerders die ter plekke een hotel wilden bouwen. De plannen voor dit hotel waren reeds in detail uitgewerkt door het architectenbureau De Klerk.

Het hotel zou er echter niet komen. De panden werden opnieuw verkocht door middel van een veiling. Gelukkig zijn alle panden thans in één hand. Het wachten is op nieuwe initiatieven. In afwachting daarvan zullen de panden niet van de rijksmonumentenlijst worden afgevoerd. Daarvoor zijn ze, met name voor het stadsbeeld, van té groot belang. De Prins Hendrikkade en het Stationsplein zijn immers het visitekaartje van Amsterdam voor reizigers die vanuit het Centraal Station de stad binnenkomen.

Een ander voorbeeld is het huis Herengracht 300. Zoals uit de foto blijkt, gaat het om een klein huisje, dat is gebouwd tegelijkertijd met de huizen in de dwarsstraat van de Herengracht. Het pand doet op het eerste gezicht 19de-eeuws aan. Het heeft een omlappende lijst van circa 1850-60. Ook de houten onderpui is 19de eeuws, wellicht tegelijk met

de lijst aangebracht. Het pothuis daarentegen, dat nog maar moeilijk achter de stutten zichtbaar is, dateert uit de 17de eeuw. De voorgevel, zo blijkt uit het metselwerk, is 18de-eeuws. Ook de houtzwaarte van het kozijn en de kozijnmaat duiden daarop. Raadplegen we het grachtenboek van Caspar Philips dat gemaakt is rond 1770, dan ontwaren we ter plekke een lijstgevel met kuif, een 18de-eeuwse gevel, met de deur reeds op de hoek van het pand gesitueerd. Het pand is dus ongeveer 100 jaar later ingrijpend gewijzigd, waarbij de 19de-eeuwse lijst is aangebracht, de pui gewijzigd, T-ramen zijn aangebracht en een dakkapel met ronde bovenzijde op het dak is verschenen.

Dit huis mag niet verloren gaan. Het is uit historisch oogpunt, maar ook uit oogpunt van situering van betrekkelijk groot belang. Het pand is al voorzien van zogenaamde 'eerste generatie' en 'tweede generatie' stutten (nog een extra versteviging). Als hoekpand is het huis extra kwetsbaar. Oude huizen in Amsterdam leunen in het algemeen tegen elkaar als boeken in een boekenkast, maar dit pand dreigt over de rand te vallen. De Amsterdamse Maatschappij tot Stadsherstel is echter doende dit huis te verwerven. Als de nood het hoogst is...

Drie zeer belangrijke pandjes zijn St. Annenstraat 12, 14 en 16. Eén van deze huizen, St. Annenstraat 12, dateert nog uit de 16de eeuw. Het heeft een zogenaamde rolwerkgevel in de stijl van Vredeman de Vries. Het is het enig overgebleven vroeg-rennaissance stenen woonhuis van Amsterdam. Zéér kenmerkend voor dit geveltype zijn de doorlopende horizontale banden, de zogenaamde waterlijsten en de in- en uitzwinkende natuurstenen banden aan weerszijden van de geveltop. Ook de twee gebeeldhouwde natuurstenen blokken aan weerszijden van het huis zijn kenmerkend voor de vroege Renaissance. De beide beeltenissen zijn met het aangezicht naar elkaar toe gewend. In latere 17de-eeuwse architectuur is sprake van een veel strakkere beeldhouwkunst van bijvoorbeeld recht vooruit kijkende leeuwepoppen, e.d.

De panden zijn in zeer slechte staat. Het voorgevelmetselwerk is matig. Het achtergevelmetselwerk is slecht. De kozijnen eveneens. De kappen zijn zéér slecht.

De funderingen zijn echter nog goed. De algemene bouwkundige indruk is dat de panden bij herstel voor zeker 80% gedomonteerd zullen moeten worden. Desondanks mogen deze panden niet worden opgegeven. De Gemeente Amsterdam is sinds juli 1983, zeer recent dus, eigenares geworden van deze drie panden die onderdeel uitmaken van het zogenaamde Blauw Lakenblok, dat tot voor kort eigendom was van Bijenkorfbeheer.

De gemeente is doende, in samenwerking met het Bouwfonds Nederlandse Gemeenten, plannen te ontwikkelen voor herstel van dit verkommerde stadsdeel. Zou de restauratie van deze drie pandjes niet iets zijn voor de Vereniging Hendrick de Keyser, die als doelstelling het herstel van bijzonder waardevolle architectuur heeft? Wellicht kan de

Gemeente Amsterdam de drie huizen voor een symbolisch bedrag aan deze Vereniging beschikbaar stellen.

JURIDISCHE MOGELIJKHEDEN VOOR HERSTEL

De vraag moet nu worden gesteld of we de 200 bedreigde huizen nog een reële toekomst kunnen bieden. De vraag kan ook anders worden gesteld: kunnen we eigenaren zover krijgen dat zij hun panden door nieuwe investeringen opnieuw leven inblazen?

Laten we eerst de juridische kant van de zaak eens bekijken. Kan men de eigenaar verplichten het pand te restaureren of op zijn minst veilig te stellen en te consolideren? Het antwoord is heel duidelijk. Tot restauratie van een monument is een eigenaar nimmer door de overheid te dwingen, want de monumentenwet biedt geen titel om eigenaren hiertoe te verplichten. De monumenten-

wet kent zelfs geen onderhoudsplicht voor monumenten!

De woningwet biedt wel enig soulaas: indien een bewoner van een huurwoning in zijn woongenot wordt beperkt door verwaarlozing van het huis door de eigenaar/verhuurder, dan kan indien hij zich met klachten tot de Gemeente wendt, de eigenaar door de gemeentelijke overheid tot onderhoud worden verplicht. Desnoods kan de overheid dan de noodzakelijke werkzaamheden zelf op kosten van de eigenaar laten uitvoeren.

Het zal wel duidelijk zijn, dat deze door de woningwet geboden mogelijkheid slechts in uitzonderingssituaties voor onze bouwvallige monumenten een uitkomst kan bieden en wel als het monument verhuurde woningen bevat en huurders zich uit eigener beweging met klachten over de woonsituatie tot het gemeentebestuur wenden.

Een ander gebruik van deze wettelijke mogelijkheid is echter uitgesloten. Zouden we dit

Mr. R. Hotke verlaat WVC

De heer Hotke nam eind februari jl. afscheid van het Ministerie van Welzijn, Volksgezondheid en Cultuur in zijn functie van directeur-generaal voor Culturele Zaken.

In de Ridderzaal sprak minister Brinkman hem toe waarbij hij o.m. zei dat van Hotke, wanneer hij eens in de geschiedschrijving wordt vermeld, een 'monumentaal' beeld zal worden geschetst: niet alleen als ambtenaar maar ook als mens. De ambtenaar die het maximum wilde halen uit een bureaucratische werkkring en de mens die op onnavolgbare wijze de menselijke maat en toon wist te hanteren, met ook in het buitenland een bijzondere naam! 'Every inch a gentleman', die een natuurlijk gevoel voor omgangsvormen bezit waarvan hij ook precies weet wanneer ervan te kunnen afwijken, met een vaak ironiserend effect.

Met zijn uiteraard veel uitvoeriger betoog over de levensloop van de heer Hotke droeg de minister dus reeds de bouwstenen aan voor de geschiedschrijving. Dit in tegenspraak tot zijn opmerking in de introductie van zijn toespraak toen hij zei 'geschiedenis is iets wat vaak nooit gebeurd is en geschreven wordt door iemand die er zelf niet bij was'. De heer

Hotke ontving van minister Brinkman de onderscheiding van Commandeur van Oranje Nassau.

De heer Hotke, zelf een trouw Heemschutlid, die niet schroomde indien nodig kritiek te leveren op ons tijdschrift, stelde, in zijn dankwoord, zoals hij dit reeds bij vele voorgaande gelegenheden deed, opnieuw vast hoe heilloos de scheiding van de Natuurbescherming en de Monumentenzorg in feite bleek te zijn; een scheiding die bij de herverdeling van de departementen in 1983 tot stand kwam. (Natuurbescherming is nu ondergebracht bij het Ministerie van Landbouw en Visserij).

Hij waarschuwde ook voor de gevaren van de vele studiegroepen met bijbehorende rapporten. De mens moet centraal blijven met zijn immateriële belangen. Zo zijn ook veel kerkrestauraties, vindt hij, niet alleen nodig voor gelovigen, maar ook voor het welzijn van velen in het algemeen.

Terugdenkend aan de periode dat hij directeur was van de Rijksdienst voor de Monumentenzorg, releveerde hij de toenemende belangstelling voor bescherming van de woonhuismonumenten. Met de opmerking dat z.i. de grens ver overschreden werd door alleen al op de Rijkslijst 42.000 monumenten te registreren en dat er vele zouden moeten worden afgevoerd, zonder daarvoor een oplossing aan te geven, is Heemschut minder gelukkig. In een voortreffelijk georganiseerd samenzijn waren heel velen, die gedurende bijna 40 jaar met Rob Hotke te maken hadden in zijn diverse overheidsfuncties, aanwezig om afscheid van hem te nemen.

P.A. Hengeveld-Brand

instrument gebruiken om onze monumenten op die wijze hersteld te krijgen, dan is sprake van détournement de pouvoir, machtsmisbruik dus, dat zonder meer van de hand moet worden gewezen.

De enige juridische mogelijkheid om eigenaren te verplichten iets aan verwaarloosde, bouwvallige monumenten te doen, biedt de gemeentelijke bouwverordening. Indien een gebouw door bouwvalligheid gevaar oplevert voor de veiligheid van de omgeving, dan kan de eigenaar op grond van de bouwverordening tot het treffen van veiligheidsmaatregelen worden aangeschreven. Op grond van de bouwverordening worden nogal eens wat monumenteigenaren tot herstel gebracht, met name als de gevel is verzwakt, onvoldoende is verankerd of losse delen bevat, die naar beneden kunnen vallen. In zulke situaties worden de overbekende stutten onder puin of tegen gevels geplaatst, of worden de overal in de stad zichtbare verticale balken, de zogenaamde 'op en neren' aan de gevel bevestigd, teneinde het 'uitbuiken' van de gevel te voorkomen. Dergelijke noodvoorzieningen kunnen lang het stadsbeeld beheersen. Ook stutten moeten af en toe worden vernieuwd. Er zijn zelfs 'derde generatie' stutten bekend. Met het treffen van veiligheidsmaatregelen, is echter de toekomst van onze bouwwerken nog niet veilig gesteld. Het verval gaat in hollende vaart door, tot zich uiteindelijk nog slechts restanten op de bouwplek bevinden.

NAAR EEN SUBSIDIE- EN RESTAURATIEBELEID

De bedreigde huizen moeten worden geres-taureerd. Daarvoor zijn in de eerste plaats restauratiesubsidies nodig. Te denken valt om de bedreigde panden die op de te publiceren lijst voorkomen prioriteit toe te kennen in de subsidiëring. Zekerheid over een bijdrage van de overheid in de herstelkosten is een eerste vereiste.

Voorts is het denkbaar om een verhoudingsgewijs hogere bijdrage te verlenen dan voor gebruikelijk monumentenherstel.

Deze stimulerende maatregelen zullen wellicht slechts ten dele uitkomst kunnen bieden. Het is nodig tot een actief aankoopbeleid over te gaan.

De Amsterdamse Maatschappij tot Stadsherstel kan eveneens een belangrijke rol spelen. Deze maatschappij toont keer op keer terug te schrikken voor omvangrijke en ingrijpende restauraties van 'hopeloze' gevallen.

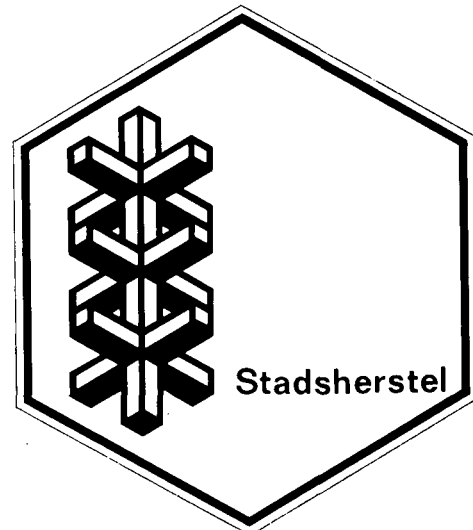
Het lijkt misschien een moeilijke klus, maar de Gemeente, Stadsherstel en wellicht ook één of meerdere woningbouwverenigingen moeten in staat zijn in een periode van 10 jaar de toekomst van deze bedreigde monumenten zeker te stellen.

Voorwaarde is echter: een duidelijk plan van overheidswege, een meerjarenplan, met zekerheid over financiële medewerking van de overheid.

Het is een huzarenstuk, zeker, maar het is de moeite waard.

Restaurerende Instellingen

DOOR JAAP VAN DER VEEN*)

Dat er in een stad als Amsterdam, met zo'n 7000 monumenten, verschillende restaurerende instellingen zijn, zal niemand verbazen. Naast de activiteiten van de Gemeente Amsterdam en talloze particulieren, zijn er in het verleden een viertal instellingen opgericht, met als eerste doel het behoud van de monumentale binnenstad. En dat is dan ook precies alles wat er gemeenschappelijk van gezegd kan worden. Door verschillende achtergrond of doelstelling is er van enige concurrentie nooit sprake geweest, integendeel, verschillende kerens zijn panden van instelling verwisseld als dat de realisatie van een restauratie ten goede kwam.

VERENIGING HENDRICK DE KEYSER

De oudste van deze instellingen is de Vereniging Hendrick de Keyser, opgericht in 1918. Hoewel de directe aanleiding tot de oprichting de afbraak van panden aan de Keizersgracht en het Rokin in Amsterdam betrof, is vanaf het eerste moment gekozen voor een landelijke opzet.

Bij de aankoop van huizen wordt gelet op de kunsthistorische waarde van zowel het interieur als het exterieur; het gebouw dient een representant te zijn van een bepaalde bouwperiode en hoewel het zwaar verminkt mag zijn, moet het als zodanig herkenbaar zijn. Van de 236 panden die de vereniging bezit staan er echter 72 in Amsterdam, maar liefst 30%.

Van deze 72 zijn in de loop van de jaren de meeste geres-taureerd.

Als we de bezittingen van deze vereniging in Amsterdam globaal vergelijken met die van de overige instellingen, dan kan worden geconcludeerd dat kunsthistorisch gezien Hendrick de Keyser de krenten wel allemaal in zijn pap heeft. Diverse panden, zoals Huize van Brienen (waar het secretariaat van de vereniging is gevestigd), het Aalsmeerder Veerhuis en Zeedijk 1, genieten meer dan plaatselijke bekendheid vanwege hun 'bouwkunstige waarde'.

Opvallend is dat 2/3 van de panden van Hendrick de Keyser, die aan de vier hoofdgrachten van Amsterdam staan, aan de Herengracht zijn gesitueerd. Stadsherstel daarentegen heeft van de 50 panden aan de hoofdgrachten er slechts vier aan de Herengracht.

Of dit komt doordat er ieder jaar vóór in het jaarverslag met nadruk op de mogelijkheid van schenking wordt gewezen, is niet bekend. Wel is het een feit dat 33% van de Amsterdamse eigendommen uit legaten zijn verkregen. Stadsherstel daarentegen heeft

van zijn 280 eigendommen er 278 zelf moeten kopen.

DE AMSTERDAMSE MAATSCHAPPIJ TOT STADSSHERSTEL N.V.

Deze maatschappij is in 1956 opgericht door een aantal verontruste Amsterdammers. Hun doel was een maatschappij die uitsluitend werkzaam zou zijn in het belang van de volkshuisvesting. Daarbij werd in eerste instantie gedacht aan de monumentale binnen-

Zeedijk 1, eigendom van Hendrick de Keyser. Samen met het zgn. 'houten huis' op het Begijnhof één van de oudste voorbeelden van houten gevels in Amsterdam. (Foto Maarten Brinkgreve)

*) J. van der Veen is restauratiedeskundige en als bouwkundige werkzaam bij Stadsherstel.